

A EMPENTES I RODOLONS: PODER LOCAL I ASSOCIACIONISME AGRARI A BLANCAFORT (1896-1936)

Josep M. PRATS BATET

INTRODUCCIÓ

Blancafórt celebrà l'any passat el centenari del seu esperit cooperatiu. L'ocasió va servir per encetar una reflexió sobre el procés d'entrada i consolidació del moviment associatiu agrari a la població. Aquest article pretén continuar mastegant les causes i les conseqüències del sindicalisme rural blancafórtí a fi d'oferir-ne una visió concreta i realista del que ha significat.

Els estudiosos del tema sovint han caigut en el maniqueisme reduccionista per justificar actuacions i actituds, s'han limitat a fer-ne una anàlisi des de la més pura dialèctica de la lluita de classes i han descuidat aspectes tan importants com: la incidència de la climatologia en el desenvolupament de l'ideal cooperativista, la importància de les malalties que han afectat les collites, el paper exercit per les corporacions locals, les incomprensions i les diferències que omplen les comunitats petites, l'aïllament, la presència d'elements externs com el capellà, el metge i el mestre, la fèrula recaptadora dels governs de torn i la idiosincràsia dels capdavaners que, en cada moment, han activat o han alentit les estructures.

En el cas que ens ocupa hem de partir d'unes premisses prèvies. El terme de Blancafórt, excepte el cas de la família Sala que dóna feina a una

desena de treballadors, té una propietat molt repartida. Les comunicacions seran un permanent cavall de batalla: uns camins de mala mort porten a Montblanc i a Solivella, el camí dels Omells—autèntic miratge redemptor—esdevé un etern calvari, la carretera de l'Espluga a Sarral no s'acaba mai més, el ramal de la línia de ferrocarril que va a Ponts és un somni i el correu amb la capital de comarca pateix les incomprendions de l'administració. Tot plegat crearà una col·lectivitat encubada, de difícil accés i de tarannà endogen, a diferència d'altres pobles de la comarca que, molt més ben comunicats, seran més permeables a la irrupció d'idees innovadores.

Des de sempre els blancafortins, de dretes i d'esquerres, han estat orfes d'un nucli dirigent, ha faltat aquella persona que, amb autoritat moral sobre un sector de la població, fos capaç de quallar-la i vertebrar-la; això ha fet que la comunitat quedés exposada als vaivens de les influències externes. Persones amb més bona voluntat que preparació s'han limitat a vehicular els projectes que podien venir de fora. Històricament la dependència ha representat anar a remolc, fet que ha enterbolit algunes iniciatives poc adaptades a la realitat concreta i ha configurat un caràcter prudent i desconfiat que ha condicionat l'evolució socioeconòmica del poble.

Les infraestructures, evidència palpable d'una misèria generalitzada i compartida, ofereixen un panorama força decebedor: els mestres peregrinen constantment d'una casa a l'altra per trobar uns locals adients per fer-hi classes—les primeres escoles es construïren el 1962; la corporació municipal es reuneix en cases de mala mort fins que el 1941 s'adquireix l'actual casa de la vila; l'aigua dels safarejos municipals, que fins al 1926 estan situats al mig del poble, entolla el passeig i les malalties infeccioses causen periòdicament estralls; el 1921 es construeix el cementiri als afores de la població—abans els morts s'enterraven al davant de l'església; l'escorxador municipal no es va arribar a materialitzar mai i l'enllumenat públic arribà el 1924, després que, durant dotze anys, les bombetes que il·luminaven els carrers estiguessin connectades als comptadors dels particulars per impossibilitat de l'Ajuntament de fer front a la despesa que comportava la xarxa pública.

Enmig d'aquests paràmetres hem de situar el desenvolupament de l'associacionisme agrari a Blancafort.

EN TEMPS DE LA FEBRE D'OR

Quan la fil·loxera delmà les vinyes franceses el 1862, Blancafort es beneficià del sotrac dels veïns del nord. Els pagesos s'afanyaren a conrear les terres ermes i a guanyar espai als herbassars. En els anys setanta i vuitanta

als blancafortins se les prometien felices; ningú no va conèixer cap mala anyada i l'embranchida esperonà una col·lectivitat de 1.156 veïns que no parava de créixer. Semblava que tot venia de cara i el tractat comercial que reduïa les tarifes aranzelàries, signat el 1882 amb França, afavorí les exportacions del vi emmagatzemat arbitràriament als cups de les entrades.

La bonança animà un grup de veïns, encarrilats per mossèn Pau Anglès, a constituir, l'1 de novembre de 1882, la Germandat de Sant Isidre Llaurador de Blancafort; els estatuts fundacionals assenyalaven que la seva finalitat era socórrer, en cas de malaltia o mort, els socis que en formaven part. S'acabava de plantar la llavor més primerenca de l'associacionisme agrari blancafortí, naixia a l'empara de l'Església i amb un objectiu merament assistencial. La Germandat serà pionera en una societat mal comunicada —un camí de mala mort porta a Montblanc i un altre a Solivella—, mancada d'estructures cohesionades i òrfena d'un nucli dirigent.

El conveni amb França vencé el 1891 i l'any següent entrà en vigor la llei d'alcohols que gravava els vins amb vint-i-cinc cèntims per grau i hectolitre. Els preus cauen entre un 30% i un 40% i per als pagesos comença un viacrucis que s'anuncia costerut i dolorós.

Les ideologies polítiques prendran braó amb la crisi: els carlins constitueixen la Junta Tradicionalista, i els republicans, preocupats per l'estat sanitari del veïnat, proposen infructuosament construir, als afores del poble, un nou cementiri per substituir el que es troba davant de l'església.

L'ARRIBADA DE LA FIL·LOXERA

L'insecte conegut popularment com *assecafulles* senyorejà per les vinyes de la Conca de Barberà a partir de l'agost de 1893. La seva primera carta de presentació fou la pèrdua de les collites i la misèria, el llegat més fefaent. A Blancafort les portadores s'ompliren aquell any amb normalitat, però a Barberà i a Montblanc les plantes queien les unes darrere les altres. La tardor va ser moguda, puix la fil·loxera precipità els conflictes entre propietaris i parcers. Al Penedès els parcers creen la Federació d'Obrers Agrícoles, encarregada de gestar societats pageses que, a cada poble, defensessin, emparades pel republicanisme federal, els seus interessos.

Els corcs omplen els racons de les calaixeres i els contribuents blancafortins no poden pagar els deutes amb Hisenda, “*estando el país arruinado a causa de la depreciación de los frutos*”¹; en previsió d'aldarulls, la corpora-

¹ Llibre de sortida de correspondència 1894-1897. Ajuntament de Blancafort. AHCM.

ció local calma els ànims satisfent, a compte de la caixa municipal, l'import de 2.965,14 ptes. que corresponia a dos trimestres de consums².

A l'agost de 1894 "*en este término municipal han aparecido grandes focos filoxéricos que destruyen los viñedos del mismo, único elemento de vida de sus laboriosos habitantes*"³. La infecció s'ha estès a les partides de Clots Cardós, Cellers i Pujada. Els propietaris contactaren amb els pobles de la rodalia i amb la Junta de Plagues de la província perquè els facilitessin "*algún medio conocido para salvar los viñedos*"⁴.

En les xerradisses de les tavernes, els rabassaires i els parcers temen per la continuïtat a la terra; hi ha qui apunta que és l'hora d'actuar mancomunadament, que ja s'ha acabat el *tantsemenfumisme*, que al Penedès tothom està organitzat i a Barberà un grup de parcers, jornalers i arrendataris, animats per l'hisendat Joan Esplugas Moncusí, fundaren el 8 de març la Sociedad de Trabajadores Agrícolas. L'alcalde, recelós que l'atzucac derivés cap a manifestacions violentes, incentivà les obres públiques: la instal·lació d'una estació telefònica lligada a Montblanc i l'agençament de la mina d'aigua, accions que possibilitaren alguns jornals als més necessitats.

Els esforços dels gestors municipals per cobrir els descoberts amb Hisenda queien en sac foradat "*atendida la escasez de recursos*"⁵, però a Tarragona es feien l'orni i amenaçaven d'embargar els béns dels regidors si no s'activava la recaptació.

Una forta pedregada l'estiu del 1895 enterbolí el decebedor panorama, la verema passà de llarg i els més pessimistes presagiaven mals averanys, l'Ajuntament reconeixia que "*la crisis del país es espantosa a causa de la pérdida de la cosecha*"⁶. L'única sortida possible l'apuntaven la solidaritat i la cooperació.

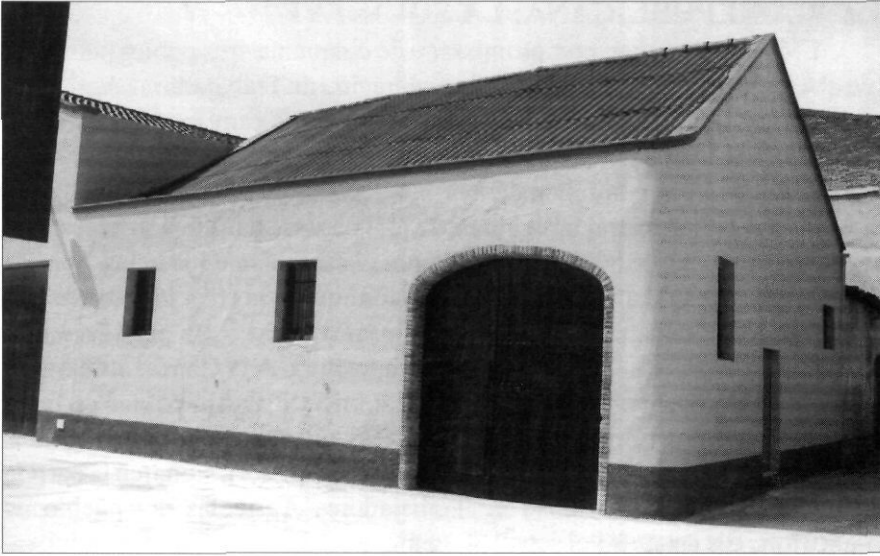
² L'esmentat import procedia d'un recurs que l'Ajuntament havia guanyat amb Hisenda, que comportà per al municipi l'ingrés de 7.032 ptes.

³ Carta del 26 d'agost de 1894 de l'alcalde, Joan Rodríguez, a la Junta de Plagues de la província. Llibre de sortida de correspondència 1894-1897. Ajuntament de Blancafort. AHCM.

⁴ Sessió de l'Ajuntament del 27 de setembre de 1894. Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Blancafort 1894-1897. AHCM.

⁵ Carta de l'alcalde, Ramon Saumell Torra, al delegat d'Hisenda del 20 de setembre de 1895. Llibre de sortida de correspondència 1894-1897. Ajuntament de Blancafort. AHCM.

⁶ Carta de l'alcalde al delegat de consums del 27 de febrer de 1896. Llibre de sortida de correspondència 1894-1897. Ajuntament de Blancafort. AHCM.

Pati comprat per la Societat Cooperativa, el 1908, a Ramon Prats Elias. Seria la sala de ball de l'entitat

Celler-magatzem de la Societat Cooperativa. Les obres s'iniciaren el 1914 i acabaren, amb molts entrebancs, el 1920

LA VIA REPUBLICANA: LA SOCIETAT

El 5 i el 6 de gener, compromissaris de cinquanta-tres pobles participaren al Vendrell en el III Congrés de la Federación de Trabajadores Agrícolas, en què decidiren unànimement aprofitar el desencís camperol per estendre l'organització arreu i encomanaren a persones amb prèdica moral que sensibilitzessin les comunitats sobre els avantatges de l'associacionisme federal davant l'ancestral individualisme del pagès. La millora dels contractes de conreu i dels salaris, la unitat contra el caciquisme i la usura, l'ajuda mútua en cas de malaltia o dificultats econòmiques i la creació de bosses de crèdit havien d'encaterinar els decebutos pagesos, castigats per la natura i ofegats per un govern que patia la febre impositiva. A la Conca, els èxits de la Societat de Barberà avalaven qualsevol iniciativa. Als pobles es feren reunions i, a Blancafort, el 23 d'abril de 1896, una quinzena de republicans federals, capitanejats per Josep Cantó Caralt i Josep Llord, signaren la partida de naixement de la Sociedad de Trabajadores Agrícolas del pueblo de Blancafort. Els estatuts i el segell —un pic, una aixada i un arpiot en feix— eren idèntics als de la resta d'agrupacions creades sota el paraigua de la Federació. Tots els socis gaudien d'idèntics drets i deures i tenien l'obligació de pagar una quota mensual de 10 cèntims. La Junta Directiva s'escollia per sufragi directe i, ordinàriament, cada mes de maig es reunia la Junta General per analitzar l'estat de comptes.

La Societat no arribà amb un pa sota el braç i el cel s'encarregà de dificultar-ne les primeres accions. La tarda del 22 de juny una tempesta de pedra "*asoló la mayor parte de los viñedos y sembrados*"⁷.

Les eleccions municipals del 9 de maig de 1897 són la millor catapulta per arribar a l'Ajuntament i aconseguir el control del poder; els resultats beneficien els socis republicans i el seu capítost, Josep Cantó Caralt, és investit alcalde. Mentre vuit veïns veuen com se'ls embarguen les seves finques per falta de pagament de la contribució, la corporació es nega a acudir, per primera vegada, a les funcions religioses del 22 de juliol en honor a la patrona, santa Maria Magdalena. L'any 1898 l'Estat subhasta les terres de seixanta-sis blancafortins.

El triomf electoral esperona els republicans a organitzar-se i el 6 de març de 1898, a recer de la Societat, es constitueix la Junta Municipal de la Fusió Republicana de Blancafort, amb Francesc París Carnicé com a

⁷ Sessió del 25 de juny de 1896. Llibre d'actes de l'Ajuntament de Blancafort 1894-1897. AHCM.

president i Pau Aluja Baldrich com a secretari. Els fusionistes es troben en un moment òptim i en les municipals de 1899 Francesc París relleva Josep Caralt al capdavant de l'alcaldia. Tanmateix, el consistori era un vaixell que anava a la deriva: els creditors es multiplicaven, la casa Sugrañes de Tarragona es negava a fiar el material d'oficina i la Diputació i l'Ajuntament de Montblanc reclamaven els ingressos de consums, instrucció, contingent provincial i contingent de presons.

L'1 de gener de 1902 el soci Joan Sanahuja Baldrich, ferm de conviccions i pragmàtic en els fets, substitueix al capdavant de la corporació Francesc París, que queda com a tinent d'alcalde. Els cups no es buidaven, la magnífica collita de 1901 tenia ara la paradoxa d'uns preus desconsoladors, *“la crisis de la abundancia de vino está causando tanta alarma como la misma invasión filoxérica, que amenaza destruir buena parte de nuestros viñedos”*⁸. L'asfíxia anà de bracet amb una verema misèrrima. El 4 de setembre el recaptador, sense adonar-se que penjaven pocs fruits dels ceps, truca endebades les baldes de les cases; grups d'homes i dones es reuneixen a la plaça de la Bassa; la tensió augmenta; alguns regidors animen el malestar; de cop i volta, es forma una manifestació que recorre els carrers cridant “abaix els consums!”; es talla la línia telegràfica i la tensió creix per moments; efectius de la guàrdia civil de Vimbodí, l'Espluga i Montblanc reprimeixen la gatzara; 12 veïns, 9 homes i 3 dones, ingressen a la presó de Montblanc i el dia 15 són conduïts al Castell de Pilats de Tarragona. Els propietaris blancafortins temen el pitjor, la repressió ha augmentat el descontentament i gelosos de l'ordre pregunten al diputat del districte Josep Orga que els gestioni una entrevista amb el capità general de Catalunya, al qual imploren l'amnistia per als inculpats. Les vigílies de la festa de Sant Miquel alliberen sis homes i dues dones, la resta no sortirà fins al 13 d'octubre. El governador acusa l'Ajuntament d'induir a l'avalot; durant més d'un any els regidors no trepitjaran la casa de la vila; l'estirada d'orelles fou exemplar: es confiscaren, fins la Segona República, les finques als regidors. La Societat aconseguí demostrar que era capaç de mobilitzar-se contra el sistema, no obstant això hagué de pagar els plats trencats i durant divuit mesos ralentitzà les possibles iniciatives organitzatives.

En la majoria de cases no hi ha un pa a la post, molts comparteixen fam i gana; els robatoris i l'emigració a l'Argentina són els únics consols a la desesperació, desapareixen arrelats dels camps, aviram i porcs dels corrals,

⁸ *El Progreso Vallense* del 16 de febrer de 1902.

enciams i cebes dels horts... urgeix un cos estructurat de vigilància i, el 15 de maig de 1904, 67 propietaris, parcers i mitgers funden la societat Defensa Agrària de Blancafort “*para la mayor seguridad de los frutos que producen y de los bienes muebles que puedan existir*”.

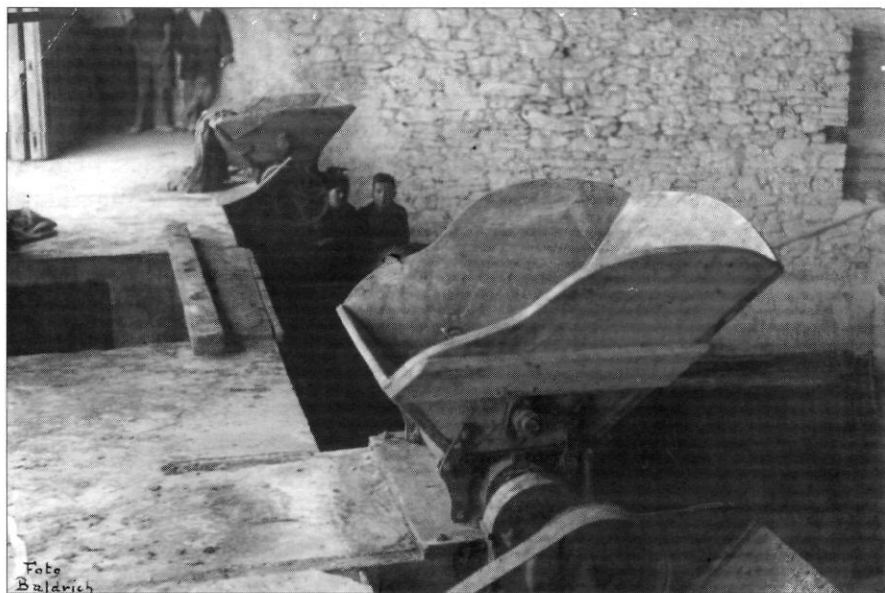
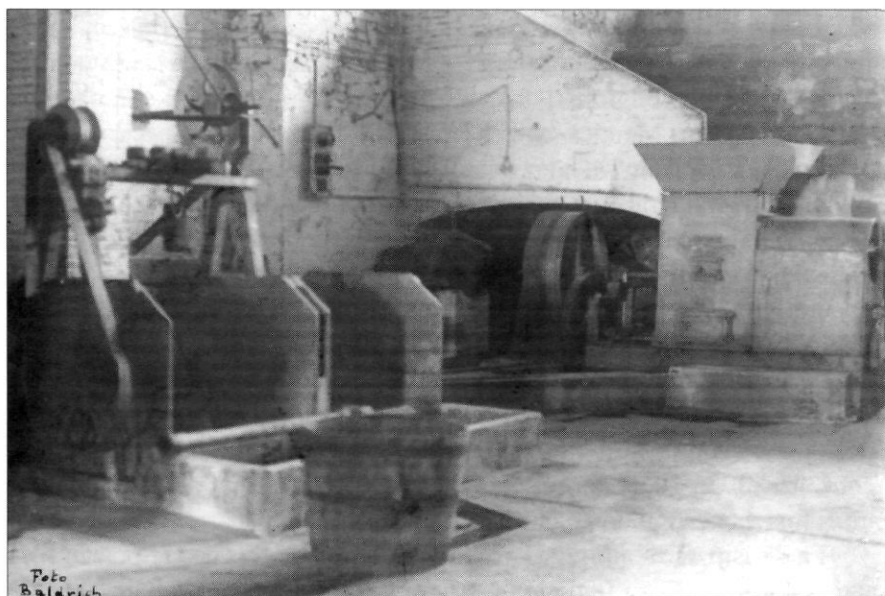
Després d’un any i mig de silenci imposat, el 1904 es reprèn l’activitat política. L’Ajuntament es trasllada a un immoble més cèntric conegut com cal Sardanet i el local buit que ocupava, cal Carles, l’arrenda el comitè republicà, instal·lat des de la seva constitució al cafè del Palau, per establir-hi una cooperativa “que ha de portar la regeneració de Blancafort”⁹. La Societat, que fins llavors havia funcionat en precari, es transforma en Sociedad Cooperativa de Blancafort. La transforma en collita de gra es presentà “com gayres anys s’havia vist”¹⁰ i l’optimisme animà 47 blancafortins a aportar un sac d’ordi que servís de coixí inicial a la nounada institució, la finalitat de la qual “*es el de proveer a sus asociados en las mejores condiciones posibles, además de los artículos de comer, beber y arder que crea convenientes, la formación de depósitos de toda clase de semillas, y productos agrícolas necesarios y propios del país, formado por las aportaciones de los mismos socios, o por comprar al por mayo y más beneficiosas si así lo acuerda la sociedad (...). La compra y venta de toda clase de bienes muebles, inmuebles y derechos reales, bien para el uso o establecimiento de la sociedad o para su especulación, cultivo o aumento del capital social; y por último el recreo lícito y honesto de los socios, en el local social*”. La junta, presidida per Ramon Aluja Baldrich, prioritzà l’obertura d’unes escoles nocturnes per ensenyar de lletra als analfabets; les classes, impartides pel mestre de les escoles de nens, es feien al vespre a la mateixa sala del cafè.

La Societat introduí el contrapunt laic en una col·lectivitat acostumada només a festejar el santoral cristià. El 1905 esclaten amb violència rauxes anticlericals. El dia de l’enterrament de la sardina, “per primera vegada s’ha vist en lo nostre poble fer burla y escarni públicament de la religió catòlica”¹¹, en el ball de la Societat diversos individus es disfressaren de frares i ridiculitzaren els eclesiàstics. Al juliol, cremen feixos de llenya a les portes de la rectoria i quatre regidors, socis de la Cooperativa, es neguen a donar la benvinguda al nou ecònom, mossèn Josep Serra Vives.

⁹ La Conca de Barberà del 23 de maig de 1904.

¹⁰ La Conca de Barberà del 23 de maig de 1904.

¹¹ La Conca de Barberà del 18 de març de 1905.

Molls de descàrrega i maquinària del Sindicat de Vinyaters. Les fotografies són de després de la Guerra Civil, quan s'havia convertit en Sindicato Agrícola de Blancafort

Les eleccions són un bon aparador per exposar l'artilleria i en les de diputats a Corts del 9 d'octubre de 1905 s'hi llogaren cadires: el conservador Canals visità els coreligionaris blancafortins i el comitè republicà ho féu amb el candidat Màrius Méndez, que es felicità de veure tantes dones assegudes a la sala de la Societat; Méndez triomfà amb 102 vots, al seu darrere Canals en sumà 85 i, el liberal Wesolowsky, 70. A les municipals de 1906 s'afermà l'hegemonia republicana, Ramon Llurba Vallès es possessionà a l'alcaldia gràcies al corró societari; al sanedrí hi trobem entre altres els banderers cooperativistes Francesc París i Ramon Aluja. Els oradors desfilaven periòdicament per la tribuna de la Societat. Al'agost de 1906, el mestre de Bellvís exhortà les noies a casar-se amb republicans, "donchs així la República tindria un gran medi de propagació ja que els fills naixerien republicans", i encengué els ànims amb una abrandada referència menjacapellanesca en aconsellar als assistents posar els religiosos "tots en una cassola y que hi bullin fins que estiguin ben cuits"¹².

La divisió que s'albirava en l'horitzó entre els socis de la Societat i els sectors conservadors i tradicionalistes es materialitzà en els balls. L'1 de maig de 1906 les gralles de Solivella animaren les parelles a la Casa del Pueblo i per Santa Maria Magdalena ja hi sonaren dues orquestres. La bipolarització durà fins a la guerra civil.

De cada dia cal Carles està més concorregut, els cooperativistes ja són un centenar, potser és hora de començar a parlar de bastir el celler comunitari. El 7 d'abril de 1908 Ramon Prats Elias els vengué per 5.000 ptes. l'edifici social que tenien llogat i el pati cobert de 132,71 metres quadrats situat entre el raval de Rosselló i el camí de la Bassa. Les altes cotitzacions amb què es liquidà la collita de 1910 donaren el tret de sortida al president de la Societat, Anton Llurba Llorca, per projectar el cobejat celler; la segona quinzena d'abril convocà una reunió general per decidir si es construïen unes tines als baixos del cafè perquè "si això es fes, fora una gran millora per tots los socis, que ab la seleccio de mostos tindrien més beneficis"¹³. El 15 de juliol, vençuda la plaga d'escorbut, compraren per 1.000 ptes. els 117,76 metres quadrats de terreny que Josep Elias Talarn tenia a la partida Tros de la Font, que donava al corral de l'entitat, amb la pretensió de "construir un espayós magatzem hont s'hi colocaran tines per estivar lo vi de la verema recullida dels socis"¹⁴. Amb

¹² *La Conca de Barberà* de l'1 de setembre de 1906.

¹³ *La Gazeta de la Conca* del 29 d'abril de 1911.

¹⁴ *La Gazeta de la Conca* del 19 de juliol de 1911.

la fal·lera de tenir-ho llest per veremar, els mestres de cases treballaren frenèticament. En la campanya de 1911 entraren 3.500 càrregues que es pagaren entre 10 i 10,5 ptes. les dotze arroves. A les cases es respirà i les economies domèstiques es referen després d'anys de penúries. L'Ajuntament acceptava que *“ha variado la situación en que se encuentra el vecindario en la actualidad comparado con los últimos años transcurridos de crisis”*. El resultat més evident de la recuperació fou que el 1912 la llum elèctrica il·luminà la majoria de llars.

Tot i la sequera que feia presagiar una collita esllanguida, més de 4.500 càrregues ompliren a vessar les estibes de la Societat el 1912. El 1913, el president Josep Banet París, veient que augmentava el número de socis i que l'estibatge era insuficient, decidí ampliar el patrimoni amb la intenció d'engrandir el magatzem i, el 25 d'octubre, comprà a Josep Sala Foraster els 3.522 metres quadrats de la finca situada al Tros de la Font i que ja limitava amb una altra de la Societat. No obstant això, el projecte quedà aturat, ja que la crisi europea imposà a França el tancament de fronteres i el preu del vi caigué vertiginosament.

La plaga de mildiu del 1915 féu passejar pels carrers els fantasmes de la misèria i la fam. A la Conca els 220.269 hectolitres de la campanya anterior es reduïren a 1.381. El 1916, es retornà a la normalitat, 5.000 càrregues anaren a parar a la Societat, que acabava de comprar dos electromotors, i 6.000 s'elaboraven encara particularment.

Les dissensions esquerdaren la Societat Cooperativa el 1922. La radicalització política ho embolicà. L'1 de maig els socis Pau Llorba Vallès, Josep Baltà Prats, Josep Civit Espelt, Francesc París Carnicé, Anton París Iborra, Anton Rigual Llorba, Josep París Iborra i Jaume Prats Prats denunciaren al governador l'arbitrarietat del president Anton Masalles Bergadà, ja que *“desde algún tiempo a esta parte, la Sociedad que nos ocupa ha venido funcionando en forma anormal imperando el despotismo que ha convertido en dueños absolutos de los intereses sociales a unos cuantos individuos que se obstinan en obligar a los demás socios a actos políticos que los demás repugnan”*, i acusaren la junta de govern d'estar manipulada *“por otros socios que no forman parte de ella, los que disponen de todo prescindiendo de los verdaderos vocales”*. A les assemblees hi acudien només *“unos cuantos socios adictos a la política del presidente*. El sectarisme actuà en el repartiment d'adobs, sofre i sulfat, *“a los firmantes se les niega so pretexto que la Junta General así lo acordó”*. El desgavell administratiu ratllava el caos: *“no se observan apenas ninguna de las prescripciones legales; se prescinde dar cuenta a la autoridad local de las reuniones extraordinarias;*

no se lleva en forma el libro de actas, registro de socios; se coacciona a los mismos para que voten a determinados candidatos en toda clase de elecciones y los que no lo hacen son expulsados sin observar requisito alguno ni ser oído el interesado y se practican tales arbitrariedades que atemorizan a los socios, la mayoría de los cuales no están conformes con tal proceder". Suplicaven a l'autoritat provincial que ordenés al president de la Societat el compliment de la normativa legal i li apliqués la sanció "a que se haya hecho merecedor por su proceder que, además de ocasionar serios perjuicios a los socios, es un menos-precio del principio de autoridad, al cual se atentó continuamente por el presidente y adictos".

El 10 de maig, l'alcalde Josep Llurba cità a la casa de la vila el president de la Societat per llegir-li la instància que els associats a la seva entitat trameteren al Govern Civil. Anton Masalles es limità a al·legar que *"como sea que no tiene facultades de la Junta Directiva para contestar el escrito de referencia, nada puede manifestar en descargo de su contenido"*. El dia 23, Josep Llurba inspeccionà les dependències de l'entitat on comprovà que *"desde la fecha de su constitución (1904) hasta el día 8 de diciembre de 1921, no se encuentra acta alguna de renovación de juntas ni de sesiones directivas ni de juntas generales. El único libro de actas exhibido empieza en la última fecha expresada. Desde la fecha de la constitución de la Sociedad hasta el 1921, no se encuentra libro alguno de contabilidad y desde la última fecha se lleva el Mayor, Diario e Inventario de Balances debidamente reintegrado y autorizado por el Juzgado municipal. El Sr. Presidente manifestó que no existe ni ha existido nunca Registro general de socios"*.

El governador imposà una multa de 100 ptes. al president Anton Masalles i una altra d'import idèntic al secretari Àngel Vidal Moix. La junta general reunida el 20 de setembre donà de baixa el soci Josep París Iborra.

L'assemblea de socis en sessió extraordinària del 10 de desembre, amb el propòsit d'*"estimular el ahorro entre los agricultores de este término municipal inculcando y favoreciendo el crédito popular y cubriendo las necesidades de la agricultura, facilitando medios a bajo precio para fomentar la vida local"*, incorporà una caixa rural i canvià el nom de Societat Cooperativa pel de Caixa Rural i Sindicat Agrícola de Blancafort. Les imposicions es feien el primer diumenge de cada mes i s'havia d'avisar quinze dies abans si es volien retirar quantitats superiors a les cent pessetes. Els diners només podien invertir-se en la millora de l'agricultura *"como gastos de siembra o recolección, pago de contribuciones, animales o aparos de labranza..."* Els estalvis dels cabalers facilitaren en gran mesura el progrés de la Caixa Rural i d'esquitllentes beneficiaren moltes famílies.

Magatzem d'adobs construït el 1966

La plaça del Sindicat en la dècada dels vuitanta, abans de la restauració dels edificis

La refundació de la Societat dissipà incompressions. L'assemblea general determinà demanar a l'Ajuntament que, donada la fràgil situació econòmica de l'entitat i del veïnat en general, exonerés els contribuents de satisfer un dels trimestres; la corporació desestimà la iniciativa "*porque el asunto está suficientemente discutido*". El cobrament d'impostos resultà ruïnós i una pròrroga intimidatòria apedaçà els trastorns. Sort que l'excursionista verema sobreixí les expectatives, "trobant-se molts colliters que no tenen prous cups i estibes per guardar-lo. Alguns cellers, i també particulars, han tingut de vendre a corre-cuita partides de vi novell, tot veremant per a encupar la resta de la collita. Aquests vins s'han pagat entre 5 i 6 rals grau i càrrega"¹⁵.

El cop d'estat del capità general de Barcelona, Miguel Primo de Rivera, no passà desapercbut pel cafè de cal Carles. Un decret de l'alcaldia clausurà l'escola nocturna i les discussions polítiques baixaren de to; tanmateix el novell president, Roc Llorc Sala, procurà posar ordre al poti-poti existent en els llibres de comptes; el capital de la Societat ascendia a 75.910,14 ptes.; les 5.000 càrregues de vi de la collita del 1923 importaren 100.625 ptes.; 101 socis confiaren els estalvis a la Caixa Rural i a 8 se'ls concediren préstecs.

Després d'uns quants anys de calma relativa, el 1927, les glaçades del mes de febrer i el míldiu de l'estiu castigaren la collita. Als dipòsits de la Caixa Rural i Sindicat Agrícola entraren només 3.000 càrregues, 2.000 menys del que era normal, que es vengueren a 10,5 rals grau i càrrega. Al novembre, després de romandre cinc anys tancada i aprofitant la tolerància de les autoritats, es reobrí l'escola d'adults. El 1928, la permissivitat de l'alcalde, Anton Rodríguez Martí, afavorí la celebració de la festa del primer de maig a la Societat "amb més entusiasme que els altres anys"¹⁶.

La fi del Directori despertà les ideologies. Els societaris del raval de Rosselló reberen amb entusiasme, el 7 de setembre de 1930, el polític republicà Àngel Samblancat Salanova. Els resultats de la visita foren immediats: el 20 d'octubre es creà l'Agrupació Republicana Federal de Blancafort amb la finalitat de poder "*llevar a término un amplio frente de fuerzas de izquierda para emprender conjuntamente una cruzada de saneamiento político, de educación y de afirmación ciudadana y de lucha para el logro y defensa de los derechos democráticos de acción y expresión indispensables a todo individuo, pueblo y colectividad*". El 15 d'abril de

¹⁵ *La Nova Conca* del 14 d'octubre de 1922.

¹⁶ *Aires de la Conca* del 12 de maig de 1928.

1931, es constituïa una nova corporació municipal en règim de República Federal. Amb la llibertat, ressorgiren els conflictes entre propietaris, parcers i jornalers. La decisió del governador civil de Barcelona, Oriol Anguera de Sojo, que els pagesos lliuressin la part pactada al propietari motivà enrenou. La intervenció del president Macià assossegà el camp. La conciliació deia que el que tingués demanada o demanés la revisió de la renda substituiria la consignació judicial pel lliurament al propietari d'una part de la collita: si lliurava una meitat de fruits, en lliuraria un terç; si en lliurava un terç, en lliuraria un quart; si en lliurava un quart, en lliuraria un cinquè. El 31 d'octubre, parcers i jornalers es reuniren a Blancafort i acceptaren la resolució del president de la Generalitat.

La desconfessionalització de l'Estat aixecà la veda a les passions anticlericals, degudament manipulades per hàbils oradors. La nit de l'1 d'abril de 1932, "*unos cuantos mal educados y sin conciencia ni respeto*" destruïren la creu monumental que hi havia al passeig de Prat de la Riba, "*monumento, que aparte de su simbolismo religioso, poseía su valor artístico y hermo seab a el citado paseo*" i arrancaren la creu de ferro de l'interior del cementiri. La corporació, després de llegir la protesta que li trameteren 63 veïns, acordà no reposar la creu de la plaça, però sí la del fossar. El 14 d'abril, primer aniversari de la proclamació de la República, el diputat d'Esquerra Republicana Josep Riera i Puntí, en una conferència commemorativa a la Societat, minà l'auditori amb una bateria d'invectives contra la religió i la clerecia. La creu del cementiri patí les conseqüències de l'oratória del senyor Riera i per segona vegada fou desmuntada. Abans, el dia 5, havia rebut sepultura civil el republicà històric, i cooperativista fins al moll de l'os, Francesc París Carnicé; no obstant això, encara havia pogut ser testimoni de la conversió, l'1 de gener, de la Caixa Rural i Sindicat Agrícola en Agrupació Política de la Caixa Rural i Sindicat Agrícola, "*associació de caràcter polític cultural que té per objecte contribuir en la mida de les seues forces al millorament de les condicions morals i materials dels pobles ibèrics. Aquesta associació és republicana democràtica i procurarà la connexió amb altres partits d'esquerra quins ideals siguin afins amb els que sustenta aquesta entitat*"¹⁷. La coincidència el 1933 del Dijous Sant amb el 14 d'abril provocà guirrigall. L'Agrupació Política de la Caixa Rural i Sindicat Agrícola organitzà l'efemèride. Una manifestació amb *La Marsellesa* de tonada suplantà

¹⁷ Estatuts de l'Agrupació Política de la Caixa Rural i Sindicat Agrícola de Blancafort. Expedient 2.071. Carpeta Blancafort. Fons Govern Civil. AHPT.

la processó del silenci. El primer de maig, una altra manifestació amb melodia repetida circulà pels carrers; a la tarda, el diputat montblanquí Josep Folch, d'Esquerra Republicana, recreà les orelles als qui assistiren al míting de la Societat.

D'acord amb la llei municipal, el 25 de maig de 1933 cessaren els regidors i la corporació fou substituïda momentàniament fins que se celebrassin eleccions per una comissió gestora integrada per dos vocals d'ERC, Joan Pedret Solé i Anton Queralt Poblet, i per Francesc Obradó Ferran, de la Lliga. L'Agrupació Política de la Caixa Rural i Sindicat Agrícola en tenia el control absolut.

La Lliga escombrà en les eleccions municipals del 14 de gener de 1934. El 14 d'abril, tercer aniversari de la República, amb la temperatura pujada pels debats de la Llei de contractes de conreu al Parlament, l'Ajuntament convidà les entitats agràries a la tradicional manifestació del migdia. El Sindicat de Vinyaters fou l'única associació que hi acudí corporativament; l'Agrupació Republicana i la Caixa Rural donaren llibertat als seus militants i als seus associats. Quinze dies més tard, el primer de maig, la Caixa Rural tragué tota l'artilleria al carrer: banderes, estendards, orquestra i xerinxola. Abans el president de la Caixa Rural havia denunciat el capellà al comissari d'ordre públic de la Generalitat amb motiu d'un enterrament catòlic i en ocasió del sepeli d'un pàrvul en què l'Associació de Filles de Maria acompanyà la comitiva amb un penó.

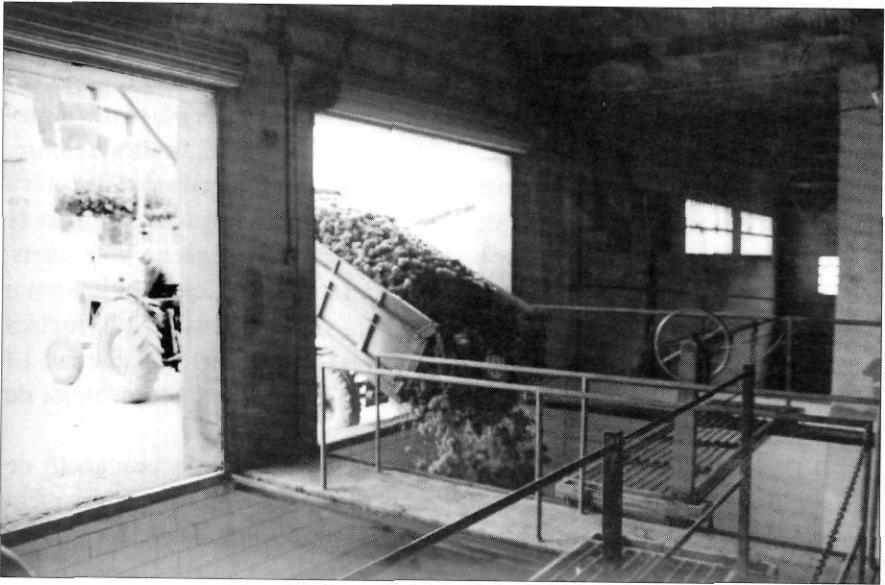
La ubicació dels envelats de la Festa Major, traslladada al 30 i el 31 d'agost per no entorpir les feines de la verema, aixecà polseguera. Cada any, amb l'oportuna autorització de l'alcaldia, la secció de ball del Sindicat de Vinyaters plantava l'envelat al passeig de Prat de la Riba. El 1934, la secció de ball de la Caixa Rural presentà amb antelació, avantçant-se als vinyaters, l'escrit sol·licitant el permís per plantar-l'hi ells. L'alcalde els el denegà i l'adjudicà al Sindicat adduint que li ho havien demanat de viva veu; els regidors d'ERC avisaren que la decisió cauria malament entre el jovent de la Caixa Rural. Amb raons de tota mena, els vinyates ballaren al passeig.

Al mes de desembre, fruit d'una magra collita, esclataren conflictes entre parcers i alguns propietaris. Els primers es negaren a entregar els fruits i els segons acudiren al capità general, que obligà a pagar el que s'havia pactat. La polèmica entrà en una espiral de crispació i, el dia de Corpus del 1935, el parcer Ramon Civit ferí d'un tret d'escopeta el propietari Pau Cos Piñol.

El triomf del Front Popular el 16 de febrer de 1936 animà Anton Barril Queralt, president de la Caixa Rural i Sindicat Agrícola, a proclamar públicament la vigència de la Llei de contractes de conreu.

La plaça del Sindicat, actualment

Els molls de descàrrega un dia de verema

Els decrets col·lectivitzadors i l'assaig revolucionari convertiren el Sindicat Agrícola en hegemònic fins a l'entrada de les tropes de Franco, al gener de 1939.

L'ALTERNATIVA DELS PROPIETARIS: EL SINDICAT DE VINYATERS

La Llei de Sindicats Agrícoles entrà en vigor el 1906 de la mà de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, amb l'objectiu d'afavorir la sindicació dels propietaris i alhora inserir-los dintre de les xarxes productives del país. Era el soplug que necessitaven els propietaris blancafortins, els quals, en el ball de Santa Maria Magdalena, ja s'havien desmarcat de la Societat contractant la seva pròpia orquestra. A darreries del mes d'agost del 1906, un conjunt de socis de la Germandat de Sant Isidre es reuniren al segon pis de la casa propietat de Josep Sala, situada al carrer Major, per parlar de la possible creació d'un sindicat, sobretot després que a l'Espluga de Francolí Josep M. Rendé acabava de donar vida al Sindicat Agrícola i Caixa Rural. Els treballs marxaren amb parsimònia perquè s'esperava que el vicari, a qui acabaven d'anunciar un canvi de destinació, desocupés el pis. El colofó de tantes anades i vingudes fou el Sindicat Agrícola de Crèdit, que funcionà a batzegades, sent la compra de guano la seva activitat més matinera. El diari *La Cruz* de Tarragona se'n feia ressò a les seves pàgines: "*Elementos católicos de Blancafort han fundado una Sociedad Agrícola, dedicada a mejorar la condición de la clase trabajadora y contrarrestar la propaganda sectaria de otra sociedad política revolucionaria. Merecen plácemes aquellos buenos ciudadanos por sus esfuerzos*"¹⁸. El dissabte 29 de setembre, s'inaugurà el cafè del Centre Agrícola de Blancafort. El tret de sortida estava donat. Qui per ideologia o per qüestions personals es negava a trepitjar la Societat ara ja disposava d'un lloc on fer-la petar. L'any següent, desavinences sorgides entre els joves i l'arrendatari del local del Centre obligaren a cercar una altra estada. A l'estiu s'adquirí la finca urbana de 120 metres quadrats composta de baixos, dos pisos, corral i terrat, situada al número 13 del carrer Major. Els paletes es posaren mans a l'obra i per la festa major de Sant Miquel s'hi pogueren jugar les primeres botifarres.

El 1912, s'instal·là al Centre Agrícola un aparell de graduació de mostos, sistema Malligant, que graduava el vi a tots aquells que prèviament havien pagat 25 cèntims per mostra. "Será un gran adelanto per los nostres

¹⁸ *La Cruz* del 28 d'octubre de 1906.

pagesos, que d'aquesta manera no es deixaran anganyar per comerciants poch escrupulosos"¹⁹.

Els propietaris conquencs, davant la impotència que representà el flagell del míldiu el 1915, decidiren constituir, al mes de febrer del 1916, la Federació Agrícola de la Conca de Barberà, la qual, de tronc amb la Mancomunitat de Catalunya, emprengué un apostolat per difondre les noves tècniques agrícoles. A Blancafort l'Ajuntament virà cap a la dreta i, aprofitant la sintonia favorable, els dos apòstols de la Federació, Josep M. Rendé i Josep Talavera, contactaren informalment amb els propietaris per animar-los a sindicar-se i, de retruc, a federar-se. Una dotzena dels més agosarats posaren a prova la idea d'unir-se en l'elaboració i l'estibatge del vi, formaren la societat Cooperación Vinícola de Blancafort i per la verema llogaren els cups de cal Cavaller, als quals abocaren unes 1.000 càrregues de vi. La campanya del 1917 fou excel·lent i la Cooperación Vinícola no sabia què fer amb tant d'excident.

Les municipals del novembre de 1917 parapetaren la dreta al poder i sis paperetes, contra les tres del republicà Anton Sanahuja Rodríguez, proclamaren alcalde el conservador Josep Pons Saumell. Una collita sobreeixida, un clima polític favorable, l'empara de la llei de sindicats agrícoles, la tensió amb la Societat i el padrinatge de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà possibilitaren, el 7 d'abril de 1918, que setze propietaris constituïssin el Sindicat de Vinyaters de Blancafort, l'objecte del qual era "*el mejoramiento de la agricultura en general y de la condición moral y social e sus asociados*". El domicili es fixà provisionalment al local del Centre Agrícola, no sense abans recalcar que "*el Sindicato es ageno a todo fin político*". Els estatuts preveïen la creació de les seccions que fossin necessàries, essent la de crèdit i la de vinicultura les punteres. En les assemblees els socis votaven d'acord amb la seva capacitat impositiva, i es dividiren en primera, segona i tercera categoria. Antoni Baltà Miró fou el primer president; Anton Pons Saumell, el secretari, i Josep Obradó Prous, el dipositari. El 16 de juny, el director de l'Escola Superior d'Agricultura de la Mancomunitat, Josep M. Valls, acompanyat de Josep M. Rendé i d'altres membres de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà, conferenciaren a Blancafort sobre la necessitat de fer-se forts per millorar els interessos de la pagesia i, en particular, se centraren en els avantatges que portaria la fassina

¹⁹ *La Gazeta de la Conca* del 26 d'octubre de 1912.

cooperativa, propietat de la Federació, que es volia construir al molí del Poca de Montblanc i que serviria per cremar les brises. La idea no quallà perquè el Sindicat de Vinyaters encara estava massa tendre. En arribar el mes de setembre a la Cooperación Vinícola li vencé el contracte de lloguer de cal Cavaller, però no es preocuparen de renovar-lo perquè els Vinyaters perfilaven una secció de viticultura que construiria un celler; per això subhastaren les bàscules, dues premses americanes, dues bombes, dues trepitjadors, bocois, bótes i tines.

En començar el 1919 el Sindicat de Vinyaters absorbí el Sindicat Agrícola de Crèdit i la Cooperación Vinícola. El 23 de desembre Antoni Baltà Miró convocà assemblea general per beneir la secció de viticultura. Els vint-i-vuit assistents a l'acte es convertiren en socis fundadors.

La corporació formada l'1 d'abril de 1920 estava presidida per un pesat dels Vinyaters, Josep Obradó Prous. El 20 de maig, la secció de viticultura es reuní, en presència de l'advocat Josep Talavera, per tractar de la compra d'una nau i de solars destinats a celler i alhora concertar un préstec amb el Banc de Valls. A Josep Masalles Recasens, li compraren per 22.000 ptes. un magatzem a la partida Tros de la Font i tres porcions de terra al raval de Rosselló per les quals pagaren un total de 13.000 ptes. Per fer-hi front sol·licitaren al Banc de Valls un préstec hipotecari de 35.000 ptes. amortitzable en 10 anys a un interès del 6%. L'esmentada quantitat tenia la garantia personal i solidària de tots els associats.

Enllestits els treballs preliminars de constitució, el president Antoni Baltà i el dipositari Josep Obradó renunciaren a llurs càrrecs. Per unanimitat es determinà que l'expresident de la Societat Cooperativa, ara soci del Sindicat, Josep Banet París, ocuparia la vacant de Baltà, el qual exerciria de dipositari. L'activitat entre els vinyaters era frenètica. La bona collita del setembre ja l'havien d'entrar a les dependències de la secció; per això convenia preparar-ho i, sobretot, adquirir les coses imprescindibles. El 6 d'agost, visitaren uns cellers a Vilafranca, compraren tres tines i un motor de gasolina. Els pagaments s'efectuaren a través d'un compte amb 10.000 ptes. obert al Banc de Valls. També es demanà un préstec de 5.000 ptes. a la sucursal que el Banco di Roma tenia a Montblanc.

Les turbulències viscudes en el si de la Societat el 1922 potenciaren el transfuguisme; alguns socis, cansats de tripijocs polítics i de samfaines administratives, ingressaren al Sindicat. Els vinyaters, per cobrir les despeses generals, havien de deixar 7,5 ptes. per càrrega. El ritme de les obres era delirant: es reedificà la façana del magatzem del passeig de Prat de la Riba,

es construïren els molls desenrocant amb dinamita blocs de pedra i es comprà un motor de gasolina. La brisa, la destil·là la fassina cooperativa de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà.

El Sindicat, immers en l'espiral expansiva, proposà la fusió al Centre Agrícola. Les juntes ho ratificaren al gener de 1923 i l'entitat resultant adoptà la denominació de Sindicat de Vinyaters; la junta unitària la presidia l'alcalde Josep Llurba Sala. L'1 de setembre, el cafè del Centre s'escripturà a nom del Sindicat, que concertà una hipoteca de 15.000 ptes. amb el Banc de Valls. S'amplià el cafè i a la sala de ball s'hi construí un escenari. "Aquesta unió portarà molts beneficis a l'agricultura. Puig tenint en compte el gran nombre de socis que la formen actualment, produirà els seus beneficis als mateixos"²⁰.

La fassina de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà féu fallida el 1930, l'experiència de mancomunar serveis de la cooperativa de propietaris no reeixí; en el repartiment de responsabilitats tocà als Vinyaters de Blancafort eixugar 18.847 ptes. Aquesta rêmora comportà que, a partir d'ara, les liquidacions de la Caixa Rural fossin més llustroses que les del Sindicat. Curiosa fou la resolució negativa d'admetre com a soci del Sindicat el capdancer dels republicans, Antoni Sanahuja Rodríguez.

Malgrat els entrebancs, el 1932 la secció de viticultura construí la façana del pati situat a l'esquerra del celler i, amb la perspectiva d'una bona collita, el 1933 decidiren cobrir-lo per posar-hi més estibes. Les necessitats econòmiques d'un associat establiren un criteri de préstecs al Sindicat. El soci en qüestió demanà un préstec de 100 ptes. i la junta acordà que, sense fer la funció de caixa rural, "es deixessin a ell i a qualsevol soci que es trobi en necessitat fins a 100 ptes. el màxim, mentre que'l vi que te aquí sobrepuigi la dita quantitat"²¹.

El Sindicat de Vinyaters funcionà amb normalitat fins el 8 de setembre de 1936 amb l'aprovació del balanç i de l'actiu de 84.030,80 ptes., sense fer, "segons acord del Comitè Local Antifeixista", canvi de junta directiva. A l'octubre, fou dissolt en benefici de la Caixa Rural i Sindicat Agrícola.

²⁰ *La Nova Conca* del 13 de gener de 1923.

²¹ Reunió del 26 de desembre de 1932. Llibre d'actes de la secció de viticultura del Sindicat de Vinyaters de Blancafort.

L'esclat de la guerra civil tancà un capítol en l'associacionisme agrari blancafortí. L'organització de la col·lectivitat durant la revolució i el sindicalisme vertical de la postguerra són ja figures d'un altre paner, que s'allunyen de les il·lusions, les esperances, les quimeres i els ensurts amb què els pagesos del primer terç del segle XX intentaren respondre als reptes que la modernitat els imposava.